

Mehmet Akif Ersoy'un Türk Eğitimine Katkıları

Mehmet Akif Ersoy's Contributions to Turkish Education

Mustafa ÖZGEN¹

Alındığı Tarih: 22.06.2012, Yayınlandığı Tarih: 18.11.2013

Özet

Bu çalışmada Mehmet Akif Ersoy'un Türk eğitimine katkıları onun eğitim anlayışı çerçevesinde ele alınmıştır. Eğitim anlayışı da yaşadığı dönemde eğitimi ifade etmek üzere kullandığı “terbiye”, “tedip” ve “tehzib” gibi kelimelere göre değerlendirilmiştir. Bu kelimelere yüklenen anlamlar tahlil edilerek önce Mehmet Akif'in eğitim ilkeleri belirlenmiş, sonra farklı eğitim alanlarındaki faaliyetleri dile getirilmiştir.

Aile içinde çocuk eğitimine verdiği önem, onları eğitmek için sergilediği faaliyetler ve eğitimden beklediği neticelerle birlikte öğrenci, öğretmen ve veli ilişkisini oluşturma gayretleri ve takip ettiği temel ilkeler belirtilmiştir. Resmi eğitim kurumlarındaki verdiği dersler, yabancı dil öğrenim ve öğretimi için sergilediği gayret, katıldığı sportif faaliyetler ve yaygın eğitimle halkın eğitilmesi için gösterdiği çalışmaları sergilenmiş, Türk eğitimine katkıları ortaya konmuştur. Mehmet Akif'in temel ilkeler belirlemiş bir eğitim kuramcısı olmamakla birlikte tespit edilmiş ilkeleri kullanarak yediden yetmişe Türk halkının eğitilmesine katkı sağlamış bir eğitimci olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Eğitim İlkeleri, Örgün Eğitim, Yaygın Eğitim, Yabancı Dil Öğretimi

Abstract

In this study, Mehmet Akif Ersoy's contributions to Turkish education was evaluated in the frame of his understanding of education, which was determined through the words he used to state his views on education such as “tarbiya”, “tadeep” and “tahzeeb.” By analysing the meanings these words carry, his principles of education were firstly determined, and then his educational activities were stated.

Not only the importance he attributed to educate his children, the activities he took part in educating them, and his expectations from education, but also his efforts to maintain a teacher, student and parent relation and the basic principles he applied were stated. His contribution to Turkish education was determined by explaining the courses he gave in schools or institutions, the zeal he displayed to have the youth learn foreign languages, the sports he did, and his attempts he made to educate the folk through informal education. As a conclusion it was seen that although Mehmet Akif was not a person who determined basic principles for education, he is remembered as an educationist who contributed to the education of Turkish people from seven to seventy.

Key Words: Education, Principles of Education, Formal Education, Informal Education, Teaching Foreign Language

¹ Yrd. Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, Meram, Konya.

Giriş

Bu çalışmada Mehmet Akif'in Türk eğitimine katkıları onun eğitim anlayışı çerçevesinde ele alınarak ortaya konmuştur. Eğitim anlayışı da yaşadığı dönemde eğitimi ifade etmek üzere kullanılan kelimelere göre değerlendirilmiştir. Belirli bir meslek erbabı, bazı kelimelere, genellikle sözlük (lugavî) manası ile bağlantılı olarak, bazen de hiç bağlantısı kalmayacak şekilde yeni manalar yükler. Bunlara “*ıstılahî manalar*” denir (Bilmen, 1967: I, 11). Teknik terimler olarak da bilinen ıstılahî manaların değerlendirilmesi, o mesleğin temel teknik özelliklerini ifade etmeleri bakımından önemlidir. Bu yüzden Mehmet Akif'in eğitimi ifade etmek üzere kullandığı teknik terimlerin manalarının açıklanmasında fayda görülmüştür.

Mehmet Akif eğitimi ifade etmek üzere en çok “*maarif*,” “*terbiye*,” “*tedîp*” ve “*tehzîb*” kelimelerini kullanmıştır. “*Maarif*” bir ülkenin örgün eğitimini, okul dışı eğitim ve öğretim kurumlarındaki faaliyetlerini, o ülkenin milli eğitim ve öğretimini ifade ettiği gibi bu kurumların sağlamış olduğu bilgi, bilim ve kültür ile bunların seviyesini de ifade eder (Öncül, 2000). “*Terbiye*,” kelime olarak çocuğu veya tarladaki ekini besleyip büyüterek geliştirmek manasında kullanıldığı gibi (Ahmed Asım, 1305) bir şeyin belli safhaları geçip en mükemmel derecesine gelinceye kadar büyüüp gelişmesini anlatmak için de kullanılır (İsfehâni, 1997: 208). “*Terbiye*” her canlı için geçerli bir kavram olmakla birlikte daha çok insanın yetişmesini anlatır (Kazıcı ve Ayhan, 2010). Kişiyi küçük düşürecek durumlardan koruyan meleke olarak tarif edilen ‘*edep*’ten (Tehanevi, 1997) türetilen “*tedîp*” de kelime olarak bir kişinin iyi tutum, incelik ve kibarlık sahibi olmasına vesile olmak ve yardım etmek manasına gelir. Ahlaki bir terim olarak, kişinin eğilim ve davranışlarının bizzat kendi iradesiyle ve dıştan bir otoritenin etkisiyle kontrol edilip yönlendirilmesi olarak tarif edilmiştir (Kazıcı ve Ayhan, 1997). “*Tehzîb*” ise kelime olarak yontma, düzeltme, kontrol etme, temizleme, güzelleştirme ve geliştirme manalarında kullanılır. Yaşadığı dönemde “*tehzîb*’e verilen bu manaların hepsinin insan eğitiminin temel unsurları olduğuna inanıldığı için Mehmet Akif de bu kelimeyi bilhassa çocuk eğitimini ifade etmek üzere kullanmıştır.

Mehmet Akif'in eğitimden söz ettiği yerlerde “*talîm*” kelimesini de sıkça kullanması, onun eğitimde insanın kendi iradesiyle birlikte dış otoritenin etkisine verdiği önemi ifade etmesi bakımından kayda değer bir gerçektir. “*Talîm*” de yukarıdaki “*terbiye*,” “*tedîp*” ve “*tehzîb*” gibi geçişlilik ifade eden bir yapıdadır. “*Talîm*” dar anlamda bir eğitim kurumundaki öğrenmeyi, geniş anlamda ise örgün ya da yaygın eğitimdeki öğrenmeyi kolaylaştırmak amacıyla sağlanan kılavuzluk, malzeme ve faaliyetleri ifade eder (Öncül, 2000).

Mehmet Akif'in hayat düsturu kabul ettiği İslam anlayışına göre eğitim, fert ve cemiyeti gerçek inanca, doğru bilgiye ve erdemli yaşayışa ulaştırmayı gaye edinir; her yaştaki farklı tecrübelerle zenginleşerek hayat boyu devam eder (Kazıcı ve Ayhan, 2010). Buna göre iyi eğitimci sadece sınıflarda değil, hayatın devam ettiği her yerde halka, gençliğe, ilim adamlarına, ülke aydınlarına ve yöneticilerine yetiştirilmesi gereken insan tipi hakkında sözlü ve yazılı katkıları olan kişidir. Dolayısı ile samimi bir Müslüman olarak yaşayan Mehmet Akif'in eğitimin beşikten mezara kadar devam eden bir süreç olduğuna inandığı, erdemli ve verimli insan yetiştirebilmek için hayatının her safhasında eğitime katkıda bulunduğu söylenebilir.

Mehmet Akif, insanın bulunduğu her ortamda insanlık fazilet ve verimliliğine katkı sağlamaktan başka bir ideali olmayan bir eğitimci olarak tarif edilebilir. Çünkü o, aile içinde çocuklarını insanlık faziletiyle donatmak isteyen eğitici bir babadır. Çünkü o, eğitim kurumlarında dil öğreten profesyonel bir öğretmendir. Çünkü o, köy ve kasabaları dolaşp daha verimli hayvan üretmeyi öğreten bir veteriner-halk eğitimcisidir. Çünkü o, camilerde insanları aydınlatmak üzere vaazlar veren bir aydındır. Çünkü o, İstiklal Savaşı'nda halka ne yapması gerektiğini anlatan bir dava adamıdır. Kısacası o, eğitimde bir takım ilkeler koymuş bir eğitim kuramcısı değildir ama Türk halkını insanlık değer ve verimliliğinin zirvesine taşımak isteyen bir eğitim uygulayıcısıdır.

Bu çalışmada önce onun aile fertlerini eğitmek üzere gösterdiği çabaları, sonra örgün öğretimdeki çalışmaları ve ulaşabildiği halkın tamamını eğitmek üzere halk eğitimi için gösterdiği faaliyetleri ele alınacaktır.

Mehmet Akif'te Aile İçi Eğitim

Çocuk her etkiye açık ve duyarlı bir varlık olduğu için aile içindeki eğitim diğer ortamlarda alacağı eğitimin ağırlık merkezini oluşturması bakımından ehemmiyet arz eder. Burada alınan eğitim, sonra alınacak olanların temelini oluşturur. Çocuk alışkanlık ve geleneklerini burada kazanır ve kişiliğini burada geliştirir. İnsan hayatının temel unsurları olan sevgi, ana babanın buna katkısı ve onda görülen sapmalar, otoriter tutum, disiplinin demokratik veya anarşik oluşu, ailenin başka ailelerle ilişkileri, sosyo-ekonomik ve kültür seviyesi, ana ile babanın uyumu gibi pek çok sebep aile eğitiminde olumlu ya da olumsuz rol oynar. Kısacası, çocuğun dilini öğrenme ve kullanması da dâhil olmak üzere temel bilgi, beceri ve alışkanlıkları edinmesinde, geçerli değerleri benimsemesinde ve cemiyet hayatına uyumunda en güçlü unsurun aile olduğunda şüphe yoktur (Öncül, 2000). Mehmet Akif de

eğitimin ailede başladığını ve gelecek günlerdeki mutluluğun çocukların iyi eğitilmesiyle mümkün olabileceğini şu mısralarla ifade eder:

Bu cehalet yürümez, asra bakın: Asr-ı ulûm!

Başlasın terbiyeniz, ailelerden, oğlum.

Sade hürriyeti ilan ile bir şey çıkmaz!

Fikr-i hürriyeti hazmettiniz halka biraz!

(Safahat, Köse İmam, s. 166)²

Mehmet Akif, aşağıdaki paragrafta çocukları okutup zamanın gereğine göre yetiştirmenin önemini vurguladığı gibi eğitimin istikbaldeki huzur ve refahın kaynağı olduğunu da hatırlatmaktadır:

“Bizim adam olabilmemiz için çocuklarımızı okutmaktan, îcab-ı asra göre terbiye etmekten başka çare olmayacağını anlamayan ya hiç yoktur, ya pek azdır. Kendimiz ister okumuş, ister okumamış, ister iyi bir terbiye görmüş ister görmemiş olalım artık maziye karışmış sayılacağımız için bu gün düşüneceğimiz bir şey varsa o da istikbâldir, evlatlarımızdır.” (Sırat-ı Müstakim, c.IV, sayı.93, s. 264)

Mehmet Akif eğitime verdiği değeri ve insanı eğitmenin temel hedefini aşağıdaki mısralarıyla ortaya koymuştur:

“Gidelim bir yere, hatta şu bizim Sudan’a;

Yeni bir medrese te’sis edelim urbana.

Daha üç beş de faziletli mücahit bulalım,

Nesli tehzîb ile i’lâ ile meşgul olalım.

(Safahat, Asım, s. 492)

Yukarıdaki mısralarda eğitim yerine “tehzîb” kelimesi kullanılmıştır. Mehmet Akif “Tehzîb”in bir varlıktaki göze batan fazlalıkları yok veya ıslah ederek temizlemek ve güzelleştirmek manasında kullanıldığını bilen bir kişidir. Dolayısıyla o, bu kelime ile gençliğin önce çirkinliklerden temizlenmesine, sonra insanı yücelten değerlere ulaşmak üzere hazırlanmasına verdiği önemi ortaya koymuştur. Ona göre bu, dünyanın her köşesinde kurulacak eğitim kurumlarında faziletli eğitimciler tarafından gerçekleştirilmelidir. Mehmet Akif bu önerileriyle eğitimin güzel ahlak, fazilet, faydalı bilgi ve teknoloji gibi değerleri kazanmaktan ibaret bir çalışma olduğuna dair inancını ortaya koymuştur.

² Mehmet Akif’in en çok bilinen eseri “Safahat” ve makalelerinin yayımlandığı “Sırat-ı Müstakim” dergisine sadece eser isimleriyle “Safahat” ve “Sırat-ı Müstakim” şeklinde atıfta bulunulacaktır. Ayrıca Safahat’ta verilen mısraların geçtiği bölümün isimleri de zikredilecektir.

Mehmet Akif'in Cemile, Feride ve Suad isminde üç kızı ve İbrahim Naim, Emin ve Tahir isminde üç oğlu vardır. Kızlarının resmî eğitimi için neler yaptığına dair bir kayda rastlayamadık. Ancak kızı Suad hanıma yazdığı mektuplardan onun kızlarını her şeyden önce iyi bir ev hanımı olmak üzere hazırladığını çıkarıyoruz (Ersoy, 2011: 159-161).

İbrahim Naim ismindeki oğlu henüz bir buçuk yaşında vefat ettiği için onun eğitimiyle ilgili çok şey yaptığı söylenemez ama Emin ve Tahir için yapmaya çalıştıklarıyla örnek bir baba tipi çizmiştir. İstiklâl Savaşı günlerinde halkı ülkenin istiklâline katkı yapmaya teşvik etmek üzere Anadolu'yu dolaşmak zorunda kalmıştı. Bu gezilerinde 12 yaşındaki oğlu Emin'i de yanına almıştı. Fakat resmî eğitimden daha fazla uzak kalmaması için onu Kastamonu'da oturmakta olan ailenin diğer fertlerinin yanına göndermiş ve orada bir okula kaydettirmişti. Hareketli bir mizaca sahip olan Emin orada duramamış, Ankara'ya babasının yanına gelip onunla birlikte kalmakta ısrar etmişti. Bunun üzerine Mehmet Akif ailenin diğer fertlerini de Ankara'ya getirtmişti.

Başkentin Kayseri'ye taşınma tartışmalarının yapıldığı günlerde Mehmet Akif ailesini Kayseri'ye göndermiş ama bu sefer “*Benim öldüğüm yerde oğlum da ölsün*” (Ersoy, 2010: 18) diyerek Emin'i yanında alıkoymuştu. Onun bu hareketi, oğlunu daha yakından denetlemeye ve hayatın zorluklarını ona göstererek vatanın değerini anlatmaya yarayan zorunlu eğitim gezileri olarak da kabul edilebilir. Çünkü Mehmet Akif olayları doğrudan gözlemlemeden ve hayatı anlamadan sırf teorik bilgilerin insanı geliştirmeyeceğine inanıyor ve hayata at gözlüğü ile bakıp olayları yorumlayamayan cahil insanları düşüncesizlikle itham ediyordu. Öyle insanları uyarmak için söyledikleri, bu gün çocuğun hayatı tanınmasına zemin hazırlamadan sadece okul kazanmaya teşvik eden ailelere de ders olacak niteliktedir:

Hayatı anlamıyor... Çünkü görmüyor, okuyor;

Zavallı kırkına gelmiş de ağzı süt kokuyor.

(Safahat, Berlin Hatıraları, s. 380)

Hem halkı yönlendirmek hem de oğluna hayatı tanıtmak üzere çıkılan bu gezide baba ile oğul cepheleleri beraber dolaşmış, halka ve askere moral verip düşmanın çıkardığı yangınlara su taşımak gibi fedakârlıklarda bulunmuşlardı.

Mehmet Akif 1923 ve 1924 yıllarının kış aylarını geçirmek üzere Abbas Halim Paşa'nın davetlisi olarak Kahire'ye gitmiş, sonra İstanbul'a dönmüştü. Babasının Mısır'da bulunduğu o dönemde oğul Emin Akif, yaramazlık yapıp okulunu ihmal etmişti. Bu yüzden Mehmet Akif, 1925 yılının son aylarında tekrar Mısır'a giderken Emin ile birlikte ailenin diğer fertlerini de götürmüştü.

Mehmet Akif, okul öncesi eğitimde olduğu kadar okula devam ederken aile denetiminin önemini kavramış bir aydın idi. Eğitim sürecinde babadan uzak kalmanın çocuk için nelere mal olabileceğinin de farkındaydı. Mısır'da kaldığı yıllarda İstanbul'da baba denetiminden uzak kalan oğlu Emin'in okula devam etmeyip yaramazlık yapmasına çok üzülmüş, onun şahsiyetini etkileyecek hatalar yapabileceğine dair endişelerini dostları ile paylaşmıştı. Mehmet Akif eğitimin şahsı kendine, ülkesine ve bütün insanlığa faydalı ve faziletli insan yetiştirme faaliyeti olduğuna inanmış bir kişi olarak oğlunun bu meziyetlerden mahrum kalacağı endişesine kapılmış ve aldığı tedbirlerle bu günün velilerine ışık tutacak hatıralar bırakmıştı.

Mehmet Akif sadece bilgi edinip onları kafada tutmanın eğitime bir basamak olan öğretim seviyesinde kalacağını ve sahibine faydalı olmayacağını biliyordu. Öğretimle elde edilen bilgilerin kişinin karakter gelişmesine yaradığı takdirde eğitim olarak nitelendiğinin farkındaydı. O, insanı sadece bilgi depolayan cansız kayıt cihazları gibi görmüyordu. İnsanın edindiği bilgileri medeniyete dönüştürmesini bilen mükemmel canlı olduğuna inanıyordu. Ona göre asıl hedef bilgiyi almak değil, onu insanlık erdemine yarayacak şekilde kullanmaktır. **“İlim (hikmet) müminin yitiğidir nerede bulursa alır”** (Tirmizi, 1992: 19 İlim) hadisini düstur kabul eden Mehmet Akif'e göre Türk gençliği ilmin olduğu her yerde bulunmalıdır. Gerekliyse yurt dışına çıkmayı göze almalıdır ama oralarda sadece ilim alıp onu kendi ve memleketi yararına kullanılmalıdır. Milli kültüre ters düşecek sefilce davranışlara asla dalmamalıdır. Bu prensibini ortaya koymak üzere Asım ismini verdiği Türk gençliğine şu tembihlerde bulunur:

*Fransız'ın nesi var? Fuhşu bir de ilhâdı;
Kapıştı bunları yirminci asrın evlâdı!
Ya Almanın nesi var? Zevki okşayan birası;
Unuttu ayranı ma'tûhe döndü kahrolası!
Heriflerin, hani dünya kadar bedâyi'i var:
Ulûmu var, edebiyatı var, sanâyii var.
Giden birer avuç olsun getirse memlekete;
Döner muhitimiz elbet muhit-i marifete.*

(Safahat, Fatih Kürsüsünde, s. 326)

Mehmet Akif bu mısralarda XX. yüzyılın ilk yıllarında yüksek öğretim gayesiyle batıya giden Türk gençliğine eğitimin hedeflerini hatırlatıyordu. Türk gençliği batıya kör bir taklitçi olarak değil, genel anlamıyla ilim ve teknik manalarına gelen “marifet” sahibi olmak için gitmelidir. Yukarıdaki mısralarda marifet sayılabilecek çalışmaların en önemlileri dile

getirilerek Türk gencine hedef gösterilmiştir. Gençlerin batıya insan ruhunda güzel sanatlarla bağlantılı (bedî) heyecan uyandıran, ruha ve duyguya hitap eden şiir, musiki, mimari ve resim gibi güzel sanatları (bedayi) almak üzere gitmeleri istenmiştir. Gençler batıya dönemin yabancı dil; fizik, kimya, biyoloji ve matematik, tıp ve mühendislik gibi geçerli ilimlerini (ulum) elde etmek için gitmelidir.

Mehmet Akif, Türk gençliğini batıya kendinin de en üst mertebede temsil etiği edebiyatı tahsil etmek üzere gitmelerini istemişti. “Edebiyat” iyi tutum, incelik, kibarlık, hayranlık ve takdir manasında kullanılan “*edeb*” kelimesine nispet eki ilave edilerek oluşturulan “*edebi*” kelimesinin çoğuludur. Yani “*edebiyat*” edeple bağlantılı eserler demektir. Buna göre “*edebiyat*” insanın duygularını kibarca ifade eden, muhatabın takdirini kazandıran ve hayran bırakan eserler olur. Yazı, söz ve güzel davranışları ile insanları hayran bırakan kişilere de “*edip*” veya “*edepli insan*” denir. Dolayısı ile Mehmet Akif, batıya giden gençlerin “*edeb*” ve “*edebiyat*” kelimelerinin ihtiva ettiği manalara sahip “*edip*” kişiler olarak yurda dönmelerini ve kendi memleketini marifet yuvasına döndürmelerini istemişti.

Mehmet Akif’in aşağıdaki mısraları, ilim elde etmek üzere dış ülkelerde bulunan her Türk evladının kulağına küpe olması gereken nasihatler taşımaktadır:

*Bu cihetten, hani, hiç yılmasın, oğlum, gözünüz;
Sade, garbın yalnız ilmine dönsün yüzünüz.
O çocuklarla beraber, gece gündüz didinin,
Gidin üç yüz senelik ilmi tez elden edinin!*

(Safahat, Asım, s. 495)

Mehmet Akif, aile içindeki eğitimin temel olduğunu bildiği kadar, onun resmî eğitimle birlikte yürümesi gerektiğinin de bilincindeydi. Okula devam kadar, ebeveynin veya onlara vekâleten sorumluluk alacak kişinin öneminin de farkındaydı. Ona göre çocuğun gelişmek için eğitime, eğitimin de birkaç yönden denetime ihtiyacı vardı. Bu yüzden bazen mecburen yurt dışında kaldığı zamanlarda doğrudan yapamadığı takip işini en çok güvendiği arkadaşı Fuad Şemsi İnan’a havale etmişti. Bu konuda yapması gerekenleri hatırlatmak üzere Mısır’dan gönderdiği bir mektubunda şunları yazmıştı:

“İki gözüm Fuad, bizim Emin çok haylazlık ediyormuş; Müdavim bulunduğu Üsküdar Sultanisi’nden savuşup çarşılarda, pazarlarda dolaşıyormuş. Annesi, “ben başa çıkamıyorum” diyor. Dünden beri kafam alt üst oldu.

Artık mektebe kadar giderek derece-i devamı hakkında tahkikat icra edersin. Sonra bizim eve de uğrayarak validesiyle konuşursun. Oğlanı azarlamak, dövmek ve türlü cezaya çarptırmak salahiyetin dâhilindedir. Benim avdetime kadar sen velisi olacaksın, anladın mı?

Katıyen ihmâl etmeyeceğinden emin olduğum için sana yazıyorum. Kuzum kardeşim, icabını icrada terâhî (ihmallik ve gevşeklik) gösterme.” (Ersoy, 2010: 15)

Mehmet Akif eğitimi Arapça aslında geçişlilik ifade eden “*tedîp*” kelimesiyle ifade ederek eğitimde öznenin dışında bir otoritenin önemini ortaya koymuştu. Ona göre eğitim insanın kendi kendine oluşturduğu bir meziyet değeridir. Eğitim kişinin eğilim ve davranışlarının kendi iradesiyle birlikte dıştan bir otorite tarafından da kontrol edilip yönlendirilmesiyle gelişen bir süreçtir. Bu yüzden oğlunu kendi evinde yaşadığı halde otoritesine güvenmediği damadı Ömer Rıza Doğrul’a bile havale etmeyip otoriter bir kişi olan Fuad Şemsi’ye emanet etmiş ve ona şunları yazmıştı:

“Her neyse kardeşim, eve uğrar, mücib-i şikâyet olan ahvalini validesinden öğrenirsin: Tabi mektebine de giderek müdüründen, müdür muavininden lazım gelen malumatı alırsın! Selimiye’de bizim Miralay İsmail Hakkı Bey isminde bir doktorumuz vardır ki pek mübarek bir adamdır. İstersen onunla da konuş! Hâsılı, takdir (azarlama) ile ihtar ile tazyik (sıkıştırma/baskı) ile murakabe ile bu sersem çocuğu yola getirmeye çalış! Ahvâl beni canımdan bizar etmişti. Bu hadise, yıkık maneviyatım üstüne tüy dikti!” (Ersoy, 2010: 16)

Yukarıdaki paragrafta Mehmet Akif’in ayrıca öğretmen, öğrenci ve veli üçlüsüne ilave olarak eğitime katkısı olabilecek diğer etkili şahıslarla istişare yapmanın faydasını da inandığı görülmektedir. Fuad Şemsi’ye tavır ve davranışını beğendiği Miralay İsmail Hakkı Bey ile de istişare etmesini hatırlatması bunu göstermektedir. Ayrıca Fuad Şemsi’ye yazdığı mektupta, *“ileride mektebini değiştirmek, leylîye kalb etmek icap ederse düşünür, birlikte kararını veririz. Arzu edersen daima murakabe edebileceğin bir mektebe geçiririz”* (Ersoy, 2010: 16) diyerek eğitimin takip gerektiren süreç olduğunu vurgulamıştı. Takibin gereğine inandığı için kendisi de murakıby nazikçe takip etmiş ve 8 Mart 1925 tarihli mektubundan yaklaşık bir ay sonra 6 Nisan 1925’te gönderdiği mektupta çocukla daha çok ilgilenmesini nazikçe hatırlatmak üzere şunları yazmıştı: *“Bizim oğlanla ne yaptın? Çağırдың, takdir yahut nasihat etmedin mi? Herifte adamlık kabiliyeti görüyor musun?”* (Ersoy, 2010: 17) Bu cümleleri onun ayrıca eğitimin sabır ve takipten ibaret olduğuna inandığını gösterir.

Eğitimde otoritenin önemini belirtmekle birlikte Mehmet Akif’in çocuk eğitiminde dikkat edilmesini istediği şeylerden birisi de eğitim sürecinde fiziki şiddete başvurulmamasıdır. Ona göre hata yapan öğrenciye nasihat edilmeli ve yerine göre takdir de edilmelidir ama asla fiziki müeyyidelere başvurulmamalıdır. Aksini yapanlar hakkındaki görüşünü babasının arkadaşı ve talebesi Köse İmam’la konuşurken şöyle dile getirir:

Sanki dövsem ne yaparsın? Hocayız biz, döveriz...

Gül biter aşk ile vurduk mu...

- *İnandım, caiz.*

- *Pek cılız çıktı bu “caiz.” Demek imanın yok?*

- *Dayak “Amentü”ye girdiyse benim karnım tok.*

Gül değil, kıl bile bitmez sopa altında!

- *Hele!*

- *Öyle olsaydı, şu karşıdaki yalçın kelle,*

Fark olunmazdı Kızanlık'taki güllüklerden!

(Safahat, Asım, s. 403)

Mehmet Akif eğitime katkısı olacak kişilerin mizacının eğitime etkisinin de farkında olan bir aydın idi. Mesela anne merhametinin kolay istismar edilebileceğini biliyor ve annenin çocuğun ev dışındaki davranışlarını takipte yetersiz kalacağından endişe ediyordu. Bu yüzden hem Emin hem de onun küçük kardeşi Tahir ile alakalı olarak eşine de ayrıca mektuplar yazmış, çocukların eğitim etkinliklerinin takibi için arkadaşı Fuad Şemsi İnan'a yetki verdiğini ve ona hiç müdahale etmemesini tembihlemişti. Bununla eğitimin tutarlı bir disiplin içinde yürümesi için sorumluluk yüklenen eğitimcilerin yetkilendirilmesinin önemine de işaret etmiş ve bu günün velilerine de örnek olacak bir hatıra bırakmıştı (Akif, 2010: 18).

Mehmet Akif her şeye rağmen vekil velinin asılın yerini tam tutamayacağını ve eğitimdeki otorite boşluğunun sebep olabileceği zararları da bilen bir aydın idi. Bu yüzden çocuklarının otorite boşluğundan daha fazla etkilenmemeleri için bütün şartları zorlamıştı. Onları Mısır'a yanına alıp baba otoritesiyle yönlendirmeyi tercih etmişti. Bundan duyduğu memnuniyeti de dostları ile paylaşmıştı. Neredeyse Mısır'dan gönderdiği her mektupta çocuklarını yanında bulundurmakla en doğru hareketi yaptığını yazmıştı. Mesela bunu Fuad Şemsi'ye gönderdiği bir mektupta, “*Emin'i buraya getirdiğimden dolayı o kadar memnunum ki sorma!*” diyerek dile getirmişti. Aynı şekilde Kuşçubaşı Eşref Sencer'e gönderdiği mektupta da şöyle ifade etmişti: “*Biz Mısır'da iki çocuk, bir de anneleri olmak üzere dört kişiyiz. Hamdolsun geçinip gidiyoruz. Emin Arapçayı fellah gibi söylüyor. Tahir de fena değil. Mekteplerine gidiyorlar. Şimdilik hallerinden memnunum. Mısırda ikamet daha iyi olur...*” (Ersoy, 2010: 21)

Mehmet Akif çocuktaki kötü huyların yok edilip faziletle doldurulmasını hedef edinmiş iyi bir ahlak eğitimcidir. O, hataların düzeltilmesi için doğruya yaklaştıkça kusurları bağışlamanın daha etkin olacağını tercih eden hoş görülü bir kişiliğe sahiptir. Ona göre hatalı insana değil, insandaki hatalara tepki göstermek esastır. Mehmet Akif eğitilmesi gereken kişinin karakterinin ne kadar iyi bilinirse eğitimcinin işinin o kadar kolay olacağını da

bilincindeydi. Bu bilinçle o, oğlunun eksiklerini gizlememiş, arkadaşının onu olduğu gibi tanımasını istemiş ve şunları yazmıştı:

“Oğlan ahmaktır. Senelerden beri uğraştığım halde yalan söylemekten vazgeçiremedim. Yarım saat sonra meydana çıkacak yalanlarla işini görebileceğine kani olan sersemlerden! Doğrusunu söylemek şartıyla kusurunu bağışladığım ve bu tabiatım hakkında kendisine itimat verdiğim halde bir türlü o huyundan vazgeçiremedim.” (Ersoy, 2010: 15)

Mehmet Akif eğitilenlerin hareketlerindeki değişimin gözlemlenmesinin ve gerekli tedbirin alınmasının önemini kavramış eğitimci bir babaydı. Bir mektubunda *“Emin’in küçüğü Tahir var ki daima kendisinden beyan-ı memnuiyet ediyorlar”* diyerek kendinin de sevincini ifade ettiği halde yaklaşık bir buçuk sene sonra gönderdiği bir mektubunda şunları yazmıştı:

“Bizim Tahir, galiba, ağabeyi Emin’in bir buçuk sene evvelki mesleğini tuttu. Zannedirim o daha çabuk yola gelecek kabiliyettedir...”

“Önceden Rıza’yı haberdar ederek bir Cuma günü lütfen gider, tahkikat-ı lâzımeyi icra (gerekli incelemeleri yapar) ve tembihat-ı mukteziyeyi (icap eden tembihleri) fisebilillah îta edersen, ben hazretlerini hizmetinden memnun olmak cihetine biraz imaleye muvaffak olursun.” (Ersoy, 2010: 21)

Mehmet Akif bir vesileyle, *“Âh, kendi yumurcağını terbiyeden aciz babaların mürebbi-i ümmet geçinmesi ne ayıp şeymiş!”* (Ersoy, 2010: 16) diyerek eğitimin sadece ders vermekten ibaret olmayıp ilmin insanî değerleri geliştirmeye vesile olması gerektiğine vurgu yapmıştı. Her öğretmenin ders verebileceği halde hepsinin iyi bir eğitimci olmadığını da hatırlatmıştı. Kısacası Mehmet Akif, genellikle kendi çocuklarının eğitiminden söz açmış ama bununla çocuk eğitiminde aileye düşeni vurgulamak suretiyle örnek bir kişilik sergilemişti.

Mehmet Akif’te Dil Eğitimi

Mehmet Akif Türkçeden başka Arapça, Farsça ve Fransızca da bilirdi. Anadolu’da İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Şehzadebaşı İlmiye Mahfelinde Arap Edebiyatı dersleri vererek Türklerin ikinci bir dil öğrenmesine öncülük etmiştir. Kahire’de Câmîu’l-Mısriyye Üniversitesi’nde Türk Dili ve Edebiyatı dersleri vererek Türk dilinin yurt dışında yaygınlaşmasına da hizmet etmiştir. Kızı Suad hanıma yazdığı mektuplardan Camiu’l-Mısriyye’de bir müddet Farsça öğretimiyle de meşgul olduğunu öğrenmekteyiz (Ersoy, 2011: 139).

Mehmet Akif eğitimin insanın mutlu yaşaması için yararlı bilgi ve yeteneklerin edinilmesinden ibaret bir süreç olduğuna inandığı için çocuklara zamanın geçerli yabancı

dillerini öğretmenin önemine de vurgu yapmıştır. Bunu çalışma azmine ve öğrenme kabiliyetine güvenmediği büyük oğlu Emin'in yabancı dile ilgisizliğinden dem vurduğu halde yine de pes etmemekle göstermiştir. Oğlunun okulda aldığı eğitime katkıda bulunmak üzere ona akşamları kendisi de Arapça dersleri vermiştir. Bununla, eğitimin temeli olan öğretimin sadece öğretmene ait olmadığını, ebeveynin de imkânları nispetinde ona katkı sağlamasının önemini ortaya koymuştur (Ersoy, 2010: 18).

Mehmet Akif el yordamıyla bir şeyler yapmaya çalışan sıradan bir dil öğretmeni değildi. Zamanında en çok kullanılan yabancı dil öğretim yöntemlerini iyi biliyor ve onlardan yararlanıyordu. XVIII. yüzyılın sonlarına doğru okullarda yabancı dil öğretmek için dilbilgisi-çeviri yöntemi (grammar translation method) geliştirilmiş ve 1930'lu yıllara kadar en yaygın yöntem olarak ilgi görmüştü. Bu yöntemde dil öğretiminde anadil kullanılır ve öğretilen amaç dilin konuşulmasına önem verilmez. Dilin konuşulmasından çok kuralların öğretilmesi esastır. Hedef dilden seçilen bir metin öğrenciye verilir ve orada geçen kelimelerin ezberlenmesi istenir. Bu şekilde öğrencilerin kelime hazinesi genişletilir (Demirel, 1999: 38).

Mehmet Akif de zamanında yaygın olarak kullanılan dilbilgisi-çeviri yöntemini (grammar translation method) kullanmıştır. Bu yüzden dil öğrenmenin ezber kabiliyeti ile ilgisine vurgu yapmıştır. Mesela, kendine Arapça bir gramer kitabı gönderen Mahir İz'e teşekkür için yazdığı bir mektupta nükteli bir üslupla şunları dile getirmiştir:

“Kitaba çok memnun oldum. Bakalım, bizim Emin'e onu okutmak istiyorum. Lisan Hafıza işi, oğlanda ise o meleke ötekilerden de berbat! Ramazan başından beri çalıştığı ‘Tebbet yedâ...’ suresini kadir gecesi dinletebildi. O da dört yanlıyla! Sonra da bana ‘Baba, beni hafız mı etmek istiyorsun?’ demesin mi! ‘Oğlum böyle şey aklımdan geçmedi. Zaten baksana; maazallah öyle bir tasavvurum (düşüncem) olsa, bu gidişle ömr-ü beşer (bir insan ömrü) değil, ömr-ü beşeriyet (insanlığın ömrü) bile yetişmeyecek’ dedim.”

Ancak, Mehmet Akif dili kullanmanın gramerden daha mühim olduğunu belirterek (Ersöz, 2008) dilbilgisi-çeviri yönteminin kusurlarını da fark ettiğini ortaya koymuştur. Maksadın dilbilgisi kaidelerini ezberlemek değil, dilin kullanımını olduğuna dikkat çekerek dil öğretiminde bir tecrübenin kazanımını paylaşmıştır. Bunu, *“bizim en büyük kusurumuz her işte olduğu gibi lisan hususunda da nazariyat ile, fazla dekâik ile uğraşmamız, tatbikata hiç emek vermemekliğimizdir”* cümlesiyle ifade etmiştir. (Sırat-ı Müstakim, c.IV, sayı. 96, s. 304, 305).

Mehmet Akif, yukarıdaki paragrafta oğlunun öğrenme kabiliyetini ortaya koymuş ama yine de yılmamıştı. Hatta bu cümlelerin devamında *“Mamañih, çocuğun gayet iyi bir hali var:*

Kendisinden son derece memnunum. Şu hakkını da unutmayalım ki Ramazan-ı şerifi tamamıyla oruçlu geçirdi” (Ersoy, 2010: 19) diyerek her insanın bir iyi yanının görülmesi gerektiğini ve belki de o yönden motive edilmesinin eğitimde bir yöntem olduğunu bildiğini göstermişti. Hakikaten öğrencileri güdülemenin başarıyı olumlu yönde etkilediği bu günün modern yabancı dil öğretiminin temel ilkelerinden birisi olarak kabul edildiği (Demirel, 1999: 33) göz önüne alınırsa Mehmet Akif iyi bir eğitimci olarak tarif edilebilir.

Bu günkü modern yabancı dil öğretiminde öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate almak da ayrı bir ilke olarak benimsenmiştir (Demirel, 1999: 33). Mehmet Akif’in Mahir İz’e gönderdiği başka bir mektupta ise Emin için *“Terakkisi gayet yavaş, mamefihi fena değil”* (Ersoy, 2010: 19) cümlesi kendisinden sonra ortaya atılmış bu ilkenin değerini o günden fark etmiş bir eğitimci olduğunu gösterir. Bununla o, her öğrencinin bir öğrenme kabiliyetinin olup onu gereğinden fazla zorlamamak gerektiğine işaret etmiştir.

XIX. yüzyılın sonlarına doğru doğal yöntemle yabancı dil öğretimi (direct method) ortaya atılmıştı. Bu yöntemde yabancı dil öğretiminde hedef dili anadili olarak konuşanlardan ve onlarla doğrudan ilişki kurarak öğrenilebileceği ilke olarak kabul edilmiştir (Demirel, 1999: 48). Mehmet Akif, Mahir İz’e gönderdiği bir mektupta oğlunun dil öğrenmedeki bir hatasını hatırlatarak bu yöntemi de bildiğini ortaya koymuştur: O, şunları yazmıştı: *“Bizim dairenin kapıcısı, Elbasan köylerinden Kazım Ağa’nın Emin’den bir yıl evvel Mısır’a gelen, o yaşlarda bir oğlu var. İşte bizim mahdum-u mükerrem (değerli oğlumuz), ondan tashih-i lügat (dilini düzeltme) ile meşgul.”* (Ersoy, 2010: 19)

Oğlu Emin’in Mısır’da Arapçayı anadili olarak konuşanlardan öğrenmeyip kendisi gibi bir Türk çocuğu ile pratik yapmaya çalışmasındaki hatayı dile getirmesi ondaki güçlü feraseti göstermektedir. Mehmet Akif’in vefatından yaklaşık on, on beş yıl sonra (1945-1950) ortaya atılan ve yabancı dilde konuşma becerisini geliştirmek üzere kullanılan kulak-dil alışkanlığı yönteminin de (audio lingual method) pratikteki faydalarını önceden görmüştür. Bu yöntem hedef dilin o dili iyi konuşan bir modelden alınmasını tavsiye etmektedir (Freeman, 2000: 42).

Mehmet Akif’in Mahir İz’e yazdığı şu cümlesi onun kulak-dil alışkanlığı yöntemi (audio lingual method) doğrultusunda dil öğretiminin etkili olacağını önceden fark ettiğini göstermektedir: *“Emin düşe kalka gidiyor. Avamın konuştuğu dili çoktan öğrendi. Lisan-ı fasihî öğrenmesine bilmem, ömr-ü tabii kâfi gelecek mi?”* (Ersoy, 2010: 20) Mehmet Akif, burada yabancı dilin sadece dile ait kuralları ezbere bilmekten ibaret olmayıp onu anadili olarak konuşanlardan duyduğunda anlama ve istediğinde konuşma becerisini kazanmak olduğuna işaret etmişti.

Yabancı dile karşı isteksizliğini ve kabiliyetsizliğini ortaya koyduğu oğlunu motive etmeyi başarmış olmalı ki Mehmet Akif, Mahir İz'e bu sefer, “*Emin halinden, bermutad, (her zamanki gibi) pek memnun. Rüyalarını bile Arapça görüyormuş*” diye yazmıştı (Ersoy, 2010: 19). Bu onun, dil öğrencisinin rüyasında bile öğrendiği dili konuşmadıkça o dile aşına olamayacağı varsayımını bildiğini ve en durgun öğrenciyi bile motive etmeyi başarabilen iyi bir eğitimci olduğunu göstermektedir.

Mehmet Akif’te Spor Eğitimi

Mehmet Akif sporun da insan eğitiminin bir parçası olduğuna inanan bir aydıdı. Koşma, gülle atma, yüzme ve ata binme gibi sporlarla meşgul olmakla birlikte güreş sporunun onun hayatında ayrı bir yeri vardır. Onun güreşe ilgisi kendinden birkaç yaş büyük olan mahalle arkadaşı Kıyıcı Osman Pehlivan vasıtasıyla gelişmiştir. Mehmet Akif mahallede, okulda hatta yakın çevredeki köy ve kasabalarda güreş müsabakalarına katılmıştır. Onu güreş sporuna dönemindeki güreşçilerin ahlaki değerlere bağlılığı yaklaştırmıştır. Çünkü ona göre pehlivanlar “içki bilmez” ve “fuhuş tanımaz” temiz insanlardır. Kendine göre gençliğinde zararlı alışkanlıklardan sporculuğu ve dindarlığı sayesinde uzak kalabilmiştir (Pepe, 2008).

Yaşadığı dönemin entelektüelleri arasında spor yapmak neredeyse boş şeylerle uğraşmak gibi görülmesine rağmen o, sporun insanî meziyete katkılarını bildiği için ikinci sınıf vatandaş görülmeyi bile umursamamıştı. Hatta spor ile bağlantısıyla iftihar etmiş ve bunu şu cümleleri ile dile getirmişti:

“Hiç unutmam; kıymetsiz bir şiirimi nasılsa takdir eden bir beye:

- Ah efendim, onun daha ne marifetleri vardır bilseniz! Soyunur da panayırlarda düğünlerde güreş eder” demesinler mi? Hudâ (Allah) bilir ya, az kaldı yüreğime iniyordu...

Ne inkılâptır (değişme) ki, şimdi vaktiyle güreştiklerimi, atladıklarımı, yüzdüklerimi, kürek çektiklerimi prenlere, prenselere gururlanarak hikâye ediyorum (anlatıyorum), onlar da kemal-i hürmetle dinliyorlar.” (Kabaklı, 1984: 113)

Mehmet Akif, kendinin güreşe ilgisini dile getirdiği gibi, oğlunun spora ilgisinden de iftiharla söz etmişti. Böylece, beyin ve gönül eğitiminin beden eğitimi ile birlikte sürmesi gerektiğine inandığını ortaya koymuştu. Dolayısı ile bir eğitimci olarak o, insanı sadece ruh veya sadece beden değil, ruh ve bedeni bir bütün kabul eden bir eğitimci olarak karşımıza çıkar. Belki de insanı eğitmenin diğer canlıları eğitmekten farkı, en iyi bu bilinç sayesinde ortaya konabilir. Mehmet Akif mükemmel insan olmanın beyin gücü ile birlikte beden sağlığına sahip olmaktan geçtiğinin de farkındaydı. Bu yüzden kendi döneminde çok iyi karşılanmamasına rağmen sporla ilgilenmeyi vakti boşa harcamak olarak görmemişti. Tam

aksine oğlunun spora ilgisiyle de iftihar etmiş şunları yazmıştı: “*Emin idmancı oldu. Kuvvetinin zararı yok. Vücudu biçimli. Güzel yüzüyor, iyi bisiklete biniyor. Atlaması, güreşmesi yolunda.*” (Ersoy, 2010: 21)

Mehmet Akif *Safahat*'ın özellikle Asım bölümünde, eğitimin birçok yönünü ve gayesini ele almış, örgün ve yaygın eğitimde gençlerin nasıl eğitileceğini anlatmıştı. Asım'a zekâ gücünü bilgi ve marifete önem vermekle değerlendirmesini tavsiye ederken beden gücünü de çevresine zarar vermeyecek şekilde kullanmasını ve spora önem vermesini vurgulamıştı (Safahat, Berlin Hatıraları, s. 481).

Mehmet Akif'te Örgün Eğitim

Milletvekilliği de dâhil olmak üzere devletin çeşitli kademelerinde görev alan Mehmet Akif, resmî eğitim kurumlarında da görevler alarak Türk eğitimine katkı sağlamıştır. 1906'da İstanbul'da bulunduğu sırada bakanlıktaki görevinin yanı sıra önce Halkalı Ziraat ve Baytar Mektebi'nde kompozisyon (kitabeta-i resmiye) dersleri vermişti. 1907'de Çiftçilik Makinist Mektebi'nde de Türkçe öğretmenliği yapmıştı. İkinci meşrutiyetin ilanından on gün sonra rasathane müdürü olan arkadaşı Fatin Hoca'nın ısrarı ile faaliyetlerinin “*sadece iyi ve doğru olanlarına*” katılmak şartını koyarak İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye olmuş ve aynı cemiyetin Şehzadebaşı İlmiye Mahfelinde Arap Edebiyatı Dersleri vermişti (Okay ve Düzdağ, 2003). Ayrıca Umur-i Baytariye Müdür Muavinliği yaptığı günlerde de Darülfünunda Edebiyat-ı Osmaniye dersleri verdiği gibi, 1925-1936 yılları arasında Kahire'deki “Câmiü'l-Mısıriyye” adlı üniversitede Türk Dili ve Edebiyatı dersleri vermişti (Tansel, 1991: 28).

Mehmet Akif belki eğitim ilkeleri ortaya koyacak derecede eğitim bilimleri ve kuramları ile ilgilenmemiştir ama bilfiil eğitim faaliyetlerine katılarak en pahalı kazanım olan tecrübeler edinmiştir. Ferasetten kaynaklanan bir bilinçle eğitim için gerekli ilkeleri mükemmel bir şekilde uygulamıştır. Şahsi tecrübeleri ile benimsediği ilkelerin bu gün modern eğitimde de tavsiye ediliyor olması, onun eğitimdeki başarılarının en önemli göstergesidir.

Mehmet Akif'te Yaygın Eğitim

Çevresine ümit, azim ve sevinç taşımakla görevli olduğuna inanmış bir vatansever olan Mehmet Akif, önce Türk-İslam-Batı ahlâkının soylu değerlerini nefsinde toplamak suretiyle mükemmel bir insan tipi çizmiş, sonra kendi vatandaşlarını da aynı değerlerle güçlendirmeyi hedeflemişti. Ona göre güçsüzlük ve yenilginin asıl sebebi cehalettir. Bu yüzden toplumun

bünyesini saran cehaleti acilen tedavi edilmesi gereken bir hastalık olarak görmüş ve halkı şu mısralarıyla uyarmıştı:

*Bir baksana: Gökler uyanık, yer uyanıktır;
Dünya uyanırken uyumak maskaralıktır!
Eyvah! Bu zilletlere sensin yine illet...
Ey derd-i cehalet, sana düşmekte bu millet!
Ey millet, uyan! Cehline kurban gidiyorsun!
İslam'ı da "batsın" diye tutmuş yediyorsun!*

(Safahat, Hakkın Sesleri, s. 254)

Bir başka yerde,

*Cemaatin arasından "kalırsa el beğenir;
Ölürse yer beğenir" dört adam çıkarsa, getir!"*

(Safahat, Fatih Kürsüsünde, s. 279)

diyerek cahil insanın dünyada ve ahrette bir değerinin olmadığını vurgulamıştı.

Sanatında ahlaki endişeyi daima ön planda tutan Mehmet Akif toplumdaki olay ve durumları sadece tasvir etmekle kalmamış, onlarla ilgili çözüm yollarını da ortaya koymuştur (Ogur 2008). İnsanlar cahil kalınca milletin hakkını yemenin, çalışmak yerine yatmanın, ilim ve teknolojiyi bırakıp sefilce davranışlara dalmanın bir meziyet haline geleceğinden endişe etmiş ve böyle şeyleri kendine yakıştıranları meydanı boş bulan ipsizler olarak nitelemiştir. Böyle hatalı davranışların yaygınlaşmasının halkın eğitimsizliğinden kaynaklandığına inandığı için onlara da insanlık öğretilmesini tavsiye etmiştir. Bununla hayatının tamamını insanların hakikati anlamasına ve insanlık erdemine sahip olmasına harcamayı birinci vazife telakki eden bir eğitimci tavrı sergilemiştir (Safahat, Köse İmam, s. 166).

Mehmet Akif kendi zamanındaki köyün ve köylünün içinde bulunduğu olumsuzlukları acılarını ve sefaletini canlı tablolar halinde anlatır ama onları ümitsizliğe sevk etmeden mutluluğa giden yolu göstermek üzere köyün ve köylünün eski mutlu günlerini anlatır. Şair ümitsizlik yerine ümit aşlamış ve hedeflediği toplum modelini ideal köy tablosu çizerek ortaya koymuştur (Ogur, 2008). Bu köyde tarlalar bereketli, hayvanlar kemiyet ve keyfiyet bakımından daha üstün ve çocuklar daha gülbüzdür. İnsanlar daha bilinçli, daha çalışkan ve düzenli yaşamaktadır. Din ve dünya ilişkisini bir denge içinde yürütmektedir. Akif durumu şu mısraları ile dile getirmişti:

*Gündüzün kimse görünmez: Kadın erkek çalışır:
Varsa ortalarda gezen tostopaç oğlanlardır.
Akşam olmaz mı, fakat, toplar ahaliyi ezan,*

*Son cemaat yeri, hatta, adam olmaz bazen.
Güneş afâka henüz arz-ı vedâ etmişken,
Yükselir Ka'be'ye doğrulmuş alınlar yerden.
Önce bir dalgalanır, sonra eder hepsi karar;
Örülür enli omuzlarla birer canlı hisar.
Bu yaman safların âhengi hakikat müdhiş;
Sanki yalçın kayalar yan yana perçinlenmiş,
Öyle bir cephe kesilmiş ki: Müselsel iman,
Hangi imana dokunsan taşacak itminan.
Ah o yekparelik eyyamı hayal oldu bu gün;
Milletin halini gör, sonra da maziyi düşün.
Kim bu yalçın kayalar sarsılacaktır derdi?
Öyle sarsıldı ki edvâra tezelzül verdi!*

(Safahat, Asım, s. 425, 426)

1913'te kurulan Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin halkı edebiyat yoluyla aydınlatma amacı güden neşriyat şubesinde Recaizade Ekrem, Abdülhak Hamid, Süleyman Nazif, Cenap Şahabettin ile beraber çalıştığı gibi, 2 Şubat 1913 günü Bayezid Camii kürsüsünde, 7 Şubat 1913 günü Fatih Camii kürsüsünde konuşarak halkı vatan savunması konusunda yönlendirmeye çalışmıştı. Ayrıca İstiklal Savaşı devam ederken Balıkesir ve Kastamonu'da vaazlar vererek halk eğitimine de katkı sağlamıştı (Tansel, 1991: 89).

Kısacası Mehmet Akif, yorulmadan, bıkmadan 45 yıl gezmiş, çırpınmış, didinmişti: Baytar olarak Rumeli, Anadolu ve Arabistan'da "bulaşıcı hastalıklar konusunda halkı aydınlatmak üzere yıllarca dolaşmıştı. Devlet ve milletin güvendiği bu seçkin adam, savaş çıkınca hizmete koşan er gibi "teşkilat-ı mahsusa" emrine girmiş, Almanya'ya gitmiş orada İngilizlerle birlikte Osmanlı'ya karşı savaşırken Almanlara esir düşen Müslüman kamplarında incelemelerde bulunmuş ve farkında olmadan Osmanlı'ya karşı savaşan Müslüman esirleri aydınlatmaya çalışmıştı. Sonra uzun bir çöl yolculuğu ile Lawrens'in sattığı İngiliz altınları ile ayartılmış olan Müslümanları, Türk devletine bağlamaya çalışmıştı.

Halkı bilinçlendirme konusunda gösterdiği gayret, bazı devlet adamlarının bile gözüne batmış olmalı ki Mehmet Akif, umumi seferberlik zamanında bir arkadaşıyla oturmuş kuru fasulye yerken nezaret (bakanlık) erkânından biri gelmişti. O zat, selam verdikten sonra yazılarında o derece ileri gitmemesini nazikçe söylemek istemişti ki Mehmet Akif pürhiddet:

- *Nazırına söyle; kendilerini düzeltsinler! Bu gidiş devam ettikçe bizi susturamazlar. Ben fasulye aşu yemeye razı olduktan sonra kimseden korkmam!*” diyerek halkı bilinçlendirmenin kutsal bir vazife olduğuna inandığını göstermişti (Kabaklı, 1984: 61).

Karakteri ile halka önder olan Mehmet Akif, örnek bir eğitimcide bulunması gerekenleri tasvir ederken günümüz eğitimcilerine de örnek olacak şu mısraları bırakmıştı:

Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevemem;

Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem.

Biri ecdadıma saldırdı mı hatta boğarım!...

- *Boğamazsın ki!*

-Hiç olmazsa yanımdan kovarım.

Üç buçuk soysuzun ardında zağarlık yapamam;

Hele Hak namına haksızlığa ölsem tapamam.

Doğduğumdan beridir aşıkım istiklâlê;

Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lale.

Yumuşak başlı isem kim dedi koyunum?

Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boynum.

Kanayan bir yara gördüm mü yanar tâ ciğerim,

Onu dindirmek için çifte yerim, kamçı yerim.

“Adam, aldırma da geç git,” diyemem aldırırım.

Çiğnerim, çiğnenirim hakkı tutar kaldırırım.

Zalimin hasmıyım amma severim mazlumunu...

İrticân sizin lehçede manası bu mu?

(Safahat, Asım, s. 445)

Hayatının büyük çoğunluğunu bir halk eğitimcisi olarak geçirmiş olan çok yönlü vatan şairini Mithat Cemal şöyle tasvir eder. “Boğaziçi’nde yüzme yarışı kazanan, Çatalca’da güreşen, Veli efendi Çayırında adım atlayan, İbnü’l-Farız’i ezbere bilen, Dağistanlı Hoca ile *Kitabü’l-Kamil*’i hasbihal eden, Musa Kazım Efendi ile Bedreddin’in *Varidat*’ını okuyan, sonra Emil Zola’nın romanlarında insan yığınlarını idaredeki kudretini seven... Bu kadar değil, Halkalı’da ineklerin karnından Trocart ile su alan, aruzun orkestrasyonunu yapan Akif, kendi kendine kaldığı zaman nısfıye de üflüyordu.” (Kabaklı, 1984: 64)

Sonuç

Dini temelleri ihmal etmeden modern eğitime de öncülük yapan Mehmet Akif, insanî değerlerle yaşayıp medeniyete katkı sağlamanın eğitimle mümkün olduğuna inanmıştı. Bu

yüzden hayatını insanları eğiterek dünya ve ahret mutluluğuna hazırlanmayı kutsal vazife bilmiş ve öyle yaşamıştı. Hayatının çoğunu yediden yetmişe Türk halkının gerçekleri görmesine yardımcı olmaya adanmış ve kendinden sonraki nesillere yol gösterecek derin izler bırakmış ve Türk halkının eğitimine katkıda bulunmuştu.

Mehmet Akif'in eğitim yolunda en derin izi İstiklal Marşı ile bıraktığını ve Türk halkını bu gün bile eğitmeye devam ettiğini söyleyebiliriz. Ankara'da Taceddin Dergâh'ında Türk halkını hürriyeti elde etmeye teşvik için kaleme aldığı bu eseri okullarda, resmî kurumlarda ve çeşitli toplantılarda bu gün de okunarak Türk halkına onun hedeflediği ruhu vermeye, yol göstermeye ve eğitmeye devam etmektedir. Bağımsızlığın sembolü olan bayrağın, onun temsil ettiği hürriyetin ve şehit kanlarıyla alınan vatan toprağının değerini vurgulamaktadır. Bu değerli vatana çelik zırhları ile saldıran batının karşısına inançla direnmeyi, hiçbir alçağa çığnetmemeyi tembihlemektedir. Ecdadın kan ve canını feda ederek emanet ettiği bu vatani gerektiğinde canını feda ederek sahiplenmeyi öğütlemekte ve Allah'ın Türk milletine aydınlık ve huzurlu günler yaşatacağına dair ümit aşılacaktır. Türk milletinin mutluluk ve refahının bağımsızlığın nişanı olan bayrağın dalgalanmasıyla ve ezanların inlemesiyle mümkün olacağını hatırlatmaktadır. Bununla hala Türk halkına ders vermekte olduğunu söylemenin abartı olmayacağı kanaatindeyiz. Onun İstiklal Marşı vesilesiyle dilediği hürriyet ve istiklâli Türk halkının hak ettiğine inanıyoruz.

KAYNAKÇA

- Ahmed Asım, E. K. (1305). *el-Okyanusu'l-Basit Terceme-i Kamusu'l-Muhit*, İstanbul: Cemal Efendi Matbaası.
- Beyzâvî, K., (1991). *Envaru't-Tenzil*, (Şeyhzade Haşiyesinin kenarında). İstanbul: İhlâs Vakfı Yayınları.
- Bilmen, Ö. N., (1967) *Hukuk-u İslamiyye ve Istilahât-ı Fıkhiyye Kamusu*, İstanbul: Bilmen Yayınevi.
- Demirel, Ö., (1999). *İlköğretim Okullarında Yabancı Dil Öğretimi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Ersoy, E. A., (2010). *Babam Mehmet Akif, İstiklal Harbi Hatıraları*. (Y. T., Günaydın Derleme-Giriş). İstanbul: Kurtuba Kitap.
- Ersoy, M. A., (2011) *Firaklı Nameler Akif'in Gurbet Mektupları*, (Ömer Hakan Özalp, Hazırlayan). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Ersoy, M. A., (2000). *Safahat*, (Rıdvanoğlu, Hazırlayan). İstanbul: Erhan Yayınları.
- Ersoy, M. A., *Sirât-ı Müstakim*. (c.IV, sayı. 93, s. 264) İstanbul.

- Ersöz, E. (2009) *Mehmet Akif Ersoy'un (1873-1936) Arap Dili ve Edebiyatı Üzerine Tesbitleri*, I. Uluslar Arası Mehmet Akif Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 18-21 Kasım 2008 (s. 191-201) Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Freeman, D. L., (2000). *Techniques and Principles of Language Teaching*, Oxford: Oxford University Press (second edition).
- İsfehanî, R., (1997). *Müfredât*. Beyrut: Daru'l-kütübi'l-İlmiyye.
- Kabaklı, A., (1984). *Mehmet Akif*, (5. baskı). İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Edebi Eserler Dizisi.
- Kazıcı Z. ve Ayhan, H., (2010) *Talim ve Terbiye* maddesi. (T.D.V. İslam Ansk. c.39, s. 516-523) İstanbul.
- Ogur, E. (2008) *Asım'da Eğitim Değerleri*, I. Uluslar Arası Mehmet Akif Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 18-21 Kasım 2008 (s. 229-237) Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Okay, M. O. ve Düzdağ, M. E. (2003), *Mehmet Akif Ersoy* maddesi (T.D.V. İslam Ansk. C. 28, s. 432-439). Ankara.
- Öncül, R., (2000) *Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Pepe, K., (2008) *Mehmet Akif Ersoy'da Spor Sevgisi ve Gençlik İdeali*, I. Uluslar Arası Mehmet Akif Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 18-21 Kasım 2008 (s. 445-449) Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Tansel, F. A., (1991). *Mehmet Akif Ersoy (Hayatı ve Eserleri)*. Ankara: Mehmet Akif Ersoy Fikir ve Sanat Vakfı Yayınları, Polat Ofset.
- Tehânevî, M. (1997). *Keşşâf-ü İstilahâti'l-Fünûn*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Tirmizî, Ebû İsâ, Muhammed b. İsâ, (1992) *Sünen-i Tirmizi*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Extended Abstract

In this study, Mehmet Akif Ersoy's contribution to Turkish education was evaluated. He was a patriot who lived in a period during which the education was referred to by different words such as “*tarbiya*,” “*tadeeb*,” *tazhīb*” and “*talim*”. As a person who believed that education meant *tarbiya*, a word that means to raise something to its utmost degree, and it meant *adab*, which means good manners; Mehmet Akif contributed a great deal to Turkish education. He worked hard to help Turkish people get the true knowledge and good behaviours in childhood, during the school years, adolescence, and other phases of life that extends to death.

Mehmet Akif accentuated that education started in the family, and he served as a model educationist father with what he had done to have his children have a good education. He manifested that leaving the children uneducated equalled to murder, which could never be justified with anything. Mehmet Akif believed the fact that education in the family was fundamental, which should start just after the birth and go on with formal education as well. Furthermore, he was aware of the fact that the parents or their agents who take over the responsibility of educating children were as important as the attendance of the students to lessons. He believed that, in order to develop spiritually and physically, the child needed education, and education needed supervision. He accentuated that consulting the sophisticated persons is as rewarding as the dialogues between student, teacher and parents trio.

Mehmet Akif specified that not only the children should be educated and brought up in the best way the time required but also the education was the main source of peace. According to him, the Turkish youth should go wherever they found knowledge and technology, but they should only look for knowledge and aim at using it for the good of the country. Never should they incline to a culture contrary to their own.

Mehmet Akif believed that human beings could not develop themselves with mere theoretical knowledge unless they experienced and understood life. He accused those who looked at life through blinders of inconsiderateness. What he said and did in order to warn them can be a good lesson for today's people who encourage their children only to pass the exams to enter certain schools. Mehmet Akif took his elder son with him in the journeys he took around the country and had him see the fronts and the hardship of life by having him carry water to the fires set by the enemy during the Independence War so that his son learned the value of the country. In short Mehmet Akif served as a model educationist father for Turkish people showing them what to do with what he did for his own children.

Even in the busiest situations, he got use of the opportunities to educate his children in the best way. He did not give in because of his children's naughtiness and their indifference to studying. He took every precaution the culture, religion, and wisdom required to bring them up. During the period when he lived in Egypt, he entrusted his children to an authoritative friend who would be able to discipline them to make them educated. By doing this, he manifested us the importance of not only an authority but also the authorisation of those who take over the responsibility for education.

Mehmet Akif can be depicted as a notable moral educationist because he aimed at annihilating the bad habits and replacing them with good ones. He accentuated that, in order to correct the mistakes, it would be better to excuse the guilty more as they came nearer to honesty. He did not react to the guilty but to the mistakes they made. He believed that it was useful to try to find out a good point through which a person was motivated. He suggested that those who made mistakes be corrected through advices or reproaches. Never should they be subjected to bullying.

As a person who could speak Arabic, Persian and French, Mehmet Akif taught Arabic in Anatolia and Turkish in Egypt as foreign languages and accentuated the importance of making the children learn the foreign languages. Giving Arabic courses to his sons at home in the evenings or at weekends, he helped them learn it more. Thus he contributed a great deal to their foreign language learning. By doing this, he not only manifested that schooling is a responsibility laid at the doors of the teachers but also the parents should contribute something to the education as well. Mehmet Akif was aware of the fact that considering the individual differences between the students is a basic principle in education. He warned that each student had their own limit in learning, so they should not be forced to go beyond it.

Mehmet Akif knew the foreign language teaching methods used in his age, so he used them when teaching Arabic. He mostly used grammar translation method, which was developed towards the end of 18th century and widely used until 1930s. Mehmet Akif was also aware of the other method called direct method, which was developed and became popular towards the end of the 19th century to compensate the deficiency of grammar translation method to enable the students use the target language communicatively.

Mehmet Akif was not a linguist who developed new methods for teaching foreign languages but was an experienced and perceptive teacher who anticipated the ways taking to the methods to develop in future. He stressed that knowing a foreign language did not mean knowing only the grammatical rules of that language. It meant acquiring the skill of understanding when it was spoken and speaking when needed.

Mehmet Akif knew what the sports could contribute to humanistic merits. Therefore, it is worth specifying that he declared his idea of perfect person by clearly mentioning the sports he did and by boasting about his son's interest in sports in a period when the intellectuals considered dealing with sport something in vain.

Mehmet Akif was a literate who believed that one's peace depends on knowledge and learning. As he knew that human being was a living being coded to develop continuously, he believed that they could be educated in every phase of life. Therefore, he went around the country in order to educate the people over a certain age. Mehmet Akif was not a person who determined basic principles for education, but he is remembered as an educationist who contributed to the education of Turkish people. He is still going on contributing to the education of Turkish people with the national anthem he handed down.